

JAAARVERSLAG

2021

onderwijsmuseum

VOORWOORD	05
MISSIE, VISIE EN KERNWAARDEN	06
DE RODE DRAAD	07
2021 IN EEN OOGOPSLAG	09
CORONA	10
TENTOONSTELLINGEN	12
EDUCATIE	26
COLLECTIE EN ONDERZOEK	32
KENNISINSTITUUT	40
MARKETING EN COMMUNICATIE	46
BEDRIJFSVOERING	54
VERDIENVERMOGEN	58
KERNCIJFERS	61

INHOUD

Het jaarverslag schrijven is doorgaans een mooi moment om terug te blikken op het jaar dat achter ons ligt. Maar door de coronacrisis waren onze deuren in 2021 zes maanden gesloten. Zes maanden, waarin onze tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' in het donker stond, onze educatieve programma's niet werden geboekt en het museumcafé leeg en koud was.

Geen jaar om met plezier verslag van te doen.

Maar ook over slechte jaren moeten jaarverslagen geschreven worden – en dat is maar goed ook. Want toen wij de data verzamelden voor dit verslag, bleek dat ons kleine, hechte team ontzettend creatief is geweest. We boden educatieve programma's

online aan, onze horecamedewerkers gingen aan de slag in het depot, bijeenkomsten waren te volgen via livestreams. 'Nazipropaganda voor de jeugd' verscheen in korte video's op YouTube, vakantieactiviteiten vonden plaats in ons 'Geolab Digitaal', de collectie werd gedeeld via social media. En achter de schermen werkten we hard aan onze tentoonstelling 'boom roos vis, over leren lezen en leesplezier' – die Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Laurentien feestelijk opende in december.

Dit jaarverslag laat onze resultaten zien. Tegen alle verwachtingen in hebben we vrijwel al onze doelen behaald. Soms op een alternatieve manier en soms een beetje anders dan gepland. Maar het zorgde alsnog voor een jaar om trots op te zijn. Een

jaar waarin we lieten zien dat met creativiteit, doorzettingsvermogen en wat extra inzet heel veel mogelijk is.

Nu, aan het begin van 2022, staat er een prachtige, goed bezochte tentoonstelling: 'boom roos vis'. Het Museumcafé bruist weer, de zaalverhuur loopt op rolletjes en er is veel belangstelling voor onze educatieve programma's. Allemaal dankzij onze grote groep betrokken vrijwilligers, onze museumdocenten en uiteraard het vaste team. Alle lof!

Laten we hopen dat dit positieve begin van het jaar zich doorzet naar de toekomst. Die toekomst? Wij hebben er zin in!

*Petra Reijnhoudt
directeur-bestuurder*

VOORWOORD

MISSIE

Het Nationaal Onderwijsmuseum laat de wereld van het onderwijs zien.

Je leert, ziet en ervaart er welke rol het speelt, speelde of kan spelen in ieders leven

VISIE

Het Nationaal Onderwijsmuseum volgt en duidt actuele onderwijsontwikkelingen, blikt vooruit en reflecteert op het verleden.

We staan bekend als een betrouwbaar kennisinstituut, bron van kennis en aantrekkelijke tentoonstellingslocatie.

Samen met onderwijspartners plaatsen we actuele kwesties in historisch perspectief. Altijd in een passende vorm die een brede groep bezoekers naar Dordrecht trekt.

KERNWAARDEN

UNIEK - het Nationaal Onderwijsmuseum is enig in Nederland en behoort internationaal tot de top van onderwijsmusea.

HERKENBAAR - in het Nationaal Onderwijsmuseum herkent elke bezoeker iets uit de eigen schooltijd, of het nu lang of kortgeleden is.

PERSOONLIJK - in het Nationaal Onderwijsmuseum vormen persoonlijke ervaringen en herinneringen een belangrijk onderdeel van de beleving en bieden ze mogelijkheden tot identificatie.

VERRASSEND - in het Nationaal Onderwijsmuseum wordt de bezoeker verrast door nieuwe kennis of onverwachte extraatjes en ervaringen.

BETROUWBAAR - het Nationaal Onderwijsmuseum is een betrouwbaar instituut waar iedereen terecht kan voor toelichting, duiding en uitleg.

DESKUNDIG - in het Nationaal Onderwijsmuseum handelen we professioneel en doen we wat we doen zo goed mogelijk, met gebruikmaking van actuele kennis.

MISSIE | VISIE | KERNWAARDEN

DE RODE DRAAD

Vanuit onze missie, visie en kernwaarden richtten we ons in 2021 op drie inhoudelijke speerpunten. Deze drie vormen de rode draad in onze activiteiten, doelstellingen en beoogde resultaten. Je vindt ze overal in dit jaarverslag terug.

Speerpunt 1:

COLLECTIE ONTSLUITEN EN VERHALEN DELEN

Het museum gaat haar huidige collectie inzetten om verhalen te delen en op te halen en zo de band met onze bezoekers en gebruikers te verstevigen.

Speerpunt 2:

EEN VOORBEELDFUNCTIE VOOR EDUCatieve PROGRAMMERING

Het museum ontwikkelt zich tot een voorbeeldinstelling op het gebied van educatieve programmering. Deze sluit aan bij hedendaagse onderwijspraktijk, zowel in didactiek als thematiek en is inspirerend voor de hedendaagse onderwijsprofessional.

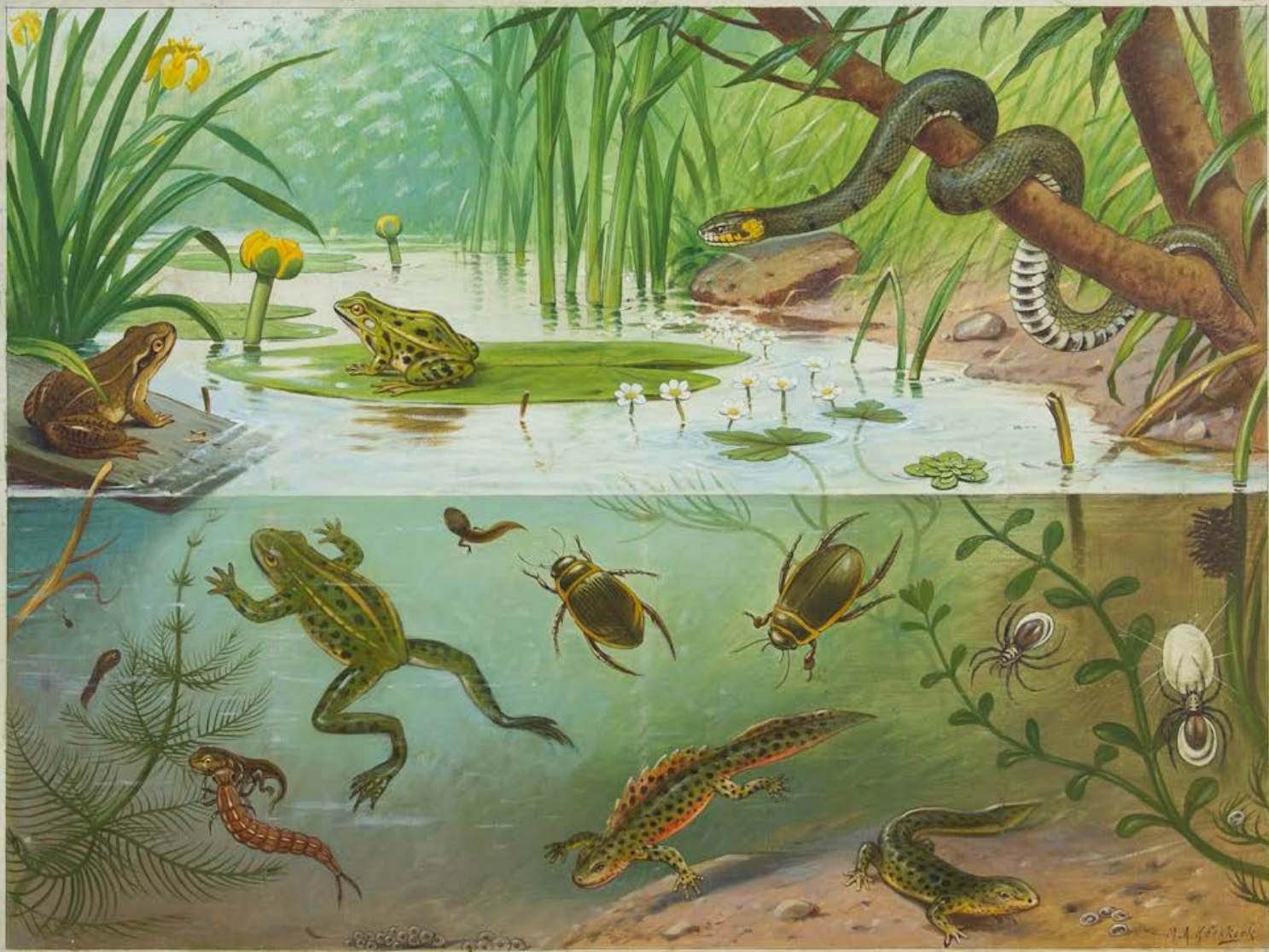
Speerpunt 3:

EEN KENNISINSTITUUT EN PLATFORM

Het museum ontwikkelt zich tot een algemeen erkend en gekend kennisinstituut op het snijvlak van onderwijsbeleid, onderwijshistorie en onderwijspraktijk, is een bron van historische kennis, platform en verbinder van initiatieven om het denken over goed onderwijs verder te brengen.

DE RODE DRAAD

Amphibien (1822)

Other water

TENTOONSTELLINGEN

Tijdelijk

‘Stap in de wereld van De Bosatlas’
‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945’
‘boom roos vis, over leren lezen en leesplezier’

Vast

‘Onderwijs - over vroeger, voor later, van nu’

Online

‘Een Leven Lang Leren, onderwijs in Nederland in beeld’

Bereik

12.440 museumbezoekers

ORGANISATIE

- 14 mensen in dienst, 9,9 fte
- 78 vrijwilligers (32 mannen en 46 vrouwen)
- 17 museumdocenten

MARKETING EN COMMUNICATIE

- Waarderingscijfer:
4.2 via Google Reviews (schaal van 1-5) (+12%)
8.6 Kidsproof museum
- Socialmedia-volgers
Facebook: 2.256 (+179)
Instagram: 1.104 (+307)
Twitter: 5.430 (+103)
LinkedIn: 1.054 (+600)
- Online campagne tentoonstelling
‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945’
- 124.110 websitebezoekers (+19%)
- Pers, radio en tv
Maandelijks aandacht van regionale krant, radio en tv
4x in landelijke krant
2x bij landelijke radio en tv
2x museumtijdschrift LESSEN
8x nieuwsbrief naar 2.085 ontvangers

ZAALVERHUUR

- 61 bijeenkomsten voor 1.149 gasten (+164%)

FINANCIËN

- totale baten: € 1.303.146
- totale lasten: € 1.303.146
- resultaat: € 0
- eigen inkomsten: € 316.278 (24%)
- overheidssubsidies: € 1.003.897

COLLECTIE EN ONDERZOEK

- 661 objecten gedigitaliseerd
- 27 schenkingen ontvangen
- 6 uitgaande bruiklenen
- 38 artikelen geschreven
- 100 vragen beantwoord

EDUCATIE

- 27 programma's voor bso, po, vo, mbo, hbo, wo, NT2 en onderwijsprofessionals, in totaal 162 keer verzorgd
- 2.221 deelnemers (1.916 in het museum, 305 op locatie)

We hoopten natuurlijk dat we in dit jaarverslag niet weer een hoofdstuk aan corona hoefden te wijden. Helaas liep het anders. Ook in 2021 waren we geruime tijd gesloten voor publiek vanwege coronamaatregelen. Wederom werkte iedereen zoveel mogelijk thuis, vergaderden we online en hielden we ruime afstand als het wel nodig was om in het museum te zijn.

CORONA

Gelukkig hadden we al wat ervaring opgedaan met deze werkelijkheid en was het minder vreemd dan in 2020. Toch betekende het weer een periode waarin er geen publieksinkomsten waren, waarin het lastig was om contact te houden met vrijwilligers en stagiaires, en waarin gemaakte plannen bijgesteld, uitgesteld of afgeblazen moesten worden. Maar ook nu bleven we de toekomst positief inzien en zochten we naar wat wél kon.

Tentoonstellingen en activiteiten

Het belangrijkste besluit? Dat namen we al snel: we stelden de opening van de nieuwe wisseltentoonstelling 'boom roos vis, over leren lezen en leesplezier' uit, van 17 juni naar 9 december. Deze opening werd een prachtig evenement. Het was dan ook een enorme domper toen we een week erna weer moesten sluiten voor publiek. Dat verstoorde ook het zorgvuldig opgebouwde marketing- en communicatietraject rondom deze tentoonstelling.

Voor 'boom roos vis' liepen er al twee andere wisseltentoonstellingen: 'Nazipropaganda voor de Jeugd, 1933-1945' en 'Stap in de wereld van De Bosatlas'. Die verlengden we tot en met de herfstvakantie 2021, in de hoop dat deze tentoonstellingen alsnog het publiek

kregen dat ze verdienden. Maar we waren geen uitzondering op de landelijke trend: het publiek kwam wel, maar zeker niet in groten getale. Ook het educatieve programma bij 'Nazipropaganda voor de jeugd' werd nauwelijks geboekt, omdat scholen te druk waren met herstarten na corona.

Veel online

We onderhielden de meeste contacten online. Zowel voor onze vakantie- en educatieve programmering, als voor de lezingen voor volwassenen en jeugd. We maakten filmpjes met leuke opdrachten en gaven online les en lezingen. Daarbij misten we het persoonlijke contact enorm, maar tegelijkertijd gingen we ook verder met de uitwerking van onze ambities om meer online aan te bieden, bijvoorbeeld via het platform LessonUp.

Aanpassen

Ons museumgebouw De Holland is gelukkig ruim en licht. En omdat we al wisten hoe het werkte, konden we tijdens nieuwe lockdowns de routing, ticketing en schoonmaak makkelijk aanpassen aan de geldende maatregelen.

Financiën

Net als in 2020, konden we in 2021 vertrouwen op verschillende vormen van financiële steun. Zo ontvingen we weer

een extra subsidie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Daarnaast riep de gemeente Dordrecht de regeling Cultuur Actief, Wendbaar en Weerbaar in het leven.

Voor een paar kleinere projecten konden we daar een beroep op doen. En via het Mondriaanfonds kregen we € 100.000, waarmee we tijdelijk twee educatie- en collectiemedewerkers in dienst konden nemen. Een mooie versterking van ons team, waar we heel blij mee waren.

We zijn gewend om met een beperkt budget te werken. Mede daardoor konden we voorkomen dat er mensen ontslagen moesten worden. Wel betekende dit tweede coronajaar dat onze reserves tot een minimum zijn gedaald. Zonder aanvullende middelen kunnen we in de komende jaren nauwelijks vernieuwen of uitbreiden.

Actueel, aantrekkelijk en in samenwerking met allerlei partners. Dat zijn onze tentoonstellingen in een notendop. Online en op locatie in ons state-of-the-art gebouw De Holland. Wat pronkte er in 2021 in ons museum? Wat viel ons op?

En wat waren de hoogtepunten? We vertellen het in dit hoofdstuk.

TENTOONSTELLINGEN

BOOM ROOS VIS, OVER LEREN LEZEN EN LEESPLEZIER

9 december 2021 - 7 augustus 2023

Lezen is belangrijk om te kunnen functioneren in de maatschappij. Toch neemt de leesvaardigheid onder jongeren af. En dat is jammer, want lezen is niet alleen bijzonder en nodig, maar vooral ontzettend leuk! De tentoonstelling ‘boom roos vis, over leren lezen en leesplezier’ schenkt daarom volop aandacht aan leren lezen – en blijven lezen.

In de tentoonstelling vertelt frater Caesarius Mommers, ‘de leesvader van Nederland’, over de ontwikkeling van het leesonderwijs in Nederland. Hij neemt de bezoeker mee in zijn verhaal over ‘Veilig leren lezen’: de leesmethode die ooit begon met het iconische drieluik ‘boom roos vis’.

Leesplezier centraal

‘Boom roos vis’ stelt leesplezier centraal. Er

is van alles te beleven. In een heus Letterbos worden kinderen uitgenodigd en uitgedaagd om met letters te spelen. Ze duiken in een prachtige fantasiewereld. In het woud van levensgrote illustraties kan iedereen lezen, voorgelezen worden, boeken ontdekken en meedoen aan een speurtocht. Kinderen kunnen zelfs ontsnappen uit een Griezelbus-escaperoom van kinderboekenschrijver Paul van Loon.

Daarnaast zijn er natuurlijk heel veel boeken. Vrolijke, spannende, avontuurlijke, romantische en enge: ze staan allemaal in ‘De ideale schoolbibliotheek’.

De opening

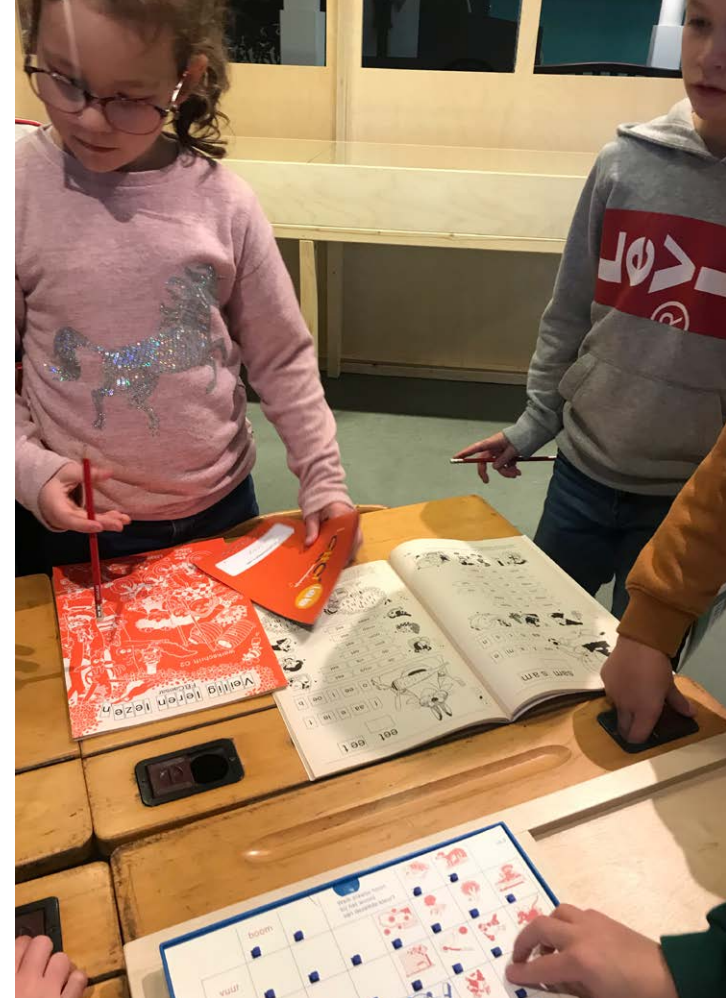
De opening op 9 december was het hoogtepunt van het jaar. Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Laurentien kwam op bezoek en opende de tentoonstelling officieel. De prinses gaf ons

het mooiste compliment van de dag. Ze brak met het protocol en complimenteerde ons – publiekelijk – uitbundig met de mooie tentoonstelling. Vooral de relevantie van het tentoonstellingsonderwerp waardeerde ze enorm.

Er mocht slechts een select gezelschap in het museum aanwezig zijn, maar dankzij de YouTube-livestream kon iedereen alsnog meekijken.

De ‘vorstelijke’ opening leverde ook nog eens veel publiciteit en persaandacht op. Zo verschenen we in een item van het EO-televisieprogramma ‘Blauw Bloed’. Het openingsweekend van ‘boom roos vis’ brak records. Helaas werd het succes onderbroken door de derde coronalockdown. Kort na de opening moesten we onze deuren weer sluiten voor het publiek.

klas 1960

boom

roos

vis

NAZIPROPAGANDA VOOR DE JEUGD, 1933-1945

tot en met 31 oktober 2021

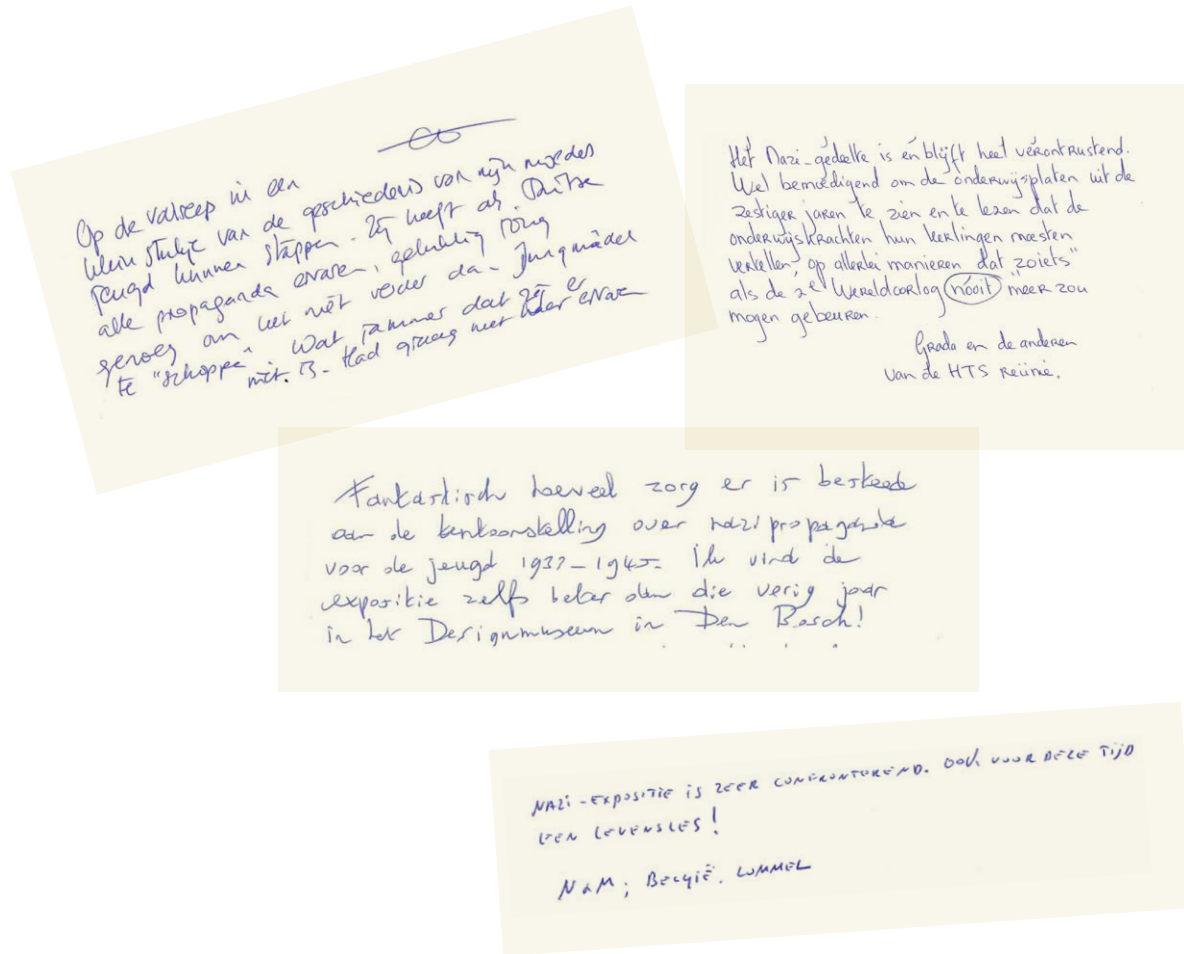
De tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' vertelde het verhaal van de manipulatie van de Duitse jeugd. Woord en beeld toonden de geraffineerde en grondige wijze waarop het nationaalsocialistisch regime de jongeren verleidde en beïnvloedde.

Internationale bruikleengevers

Voor deze tentoonstelling vulden we de unieke collectie van Gerard Groeneveld aan met objecten uit de collecties van de Universität Würzburg, het Schulmuseum Bremen, het Deutsches Plakat Museum in Essen en andere bruikleengevers.

Gewild

'Nazipropaganda voor de jeugd' heeft een groot historisch belang. Daarom hebben we twee musea in Nederland en een museum in België gevraagd of zij de tentoonstelling wilden doorplaatsen. Een van de Nederlandse musea was enthousiast en bekijkt de tentoonstellingsteksten en het fotomateriaal van de presentatie.

FONDS 21

VSbfonds, iedereen doet mee

STAP IN DE WERELD VAN DE BOSATLAS

tot en met 31 oktober 2021

De Bosatlas groeit mee met onderwijsontwikkelingen en heeft daardoor een vaste plek veroverd in het moderne aardrijkskunde-onderwijs. Voor ons de ultieme reden voor een tentoonstelling over dit iconische boek. 'Stap in de wereld van De Bosatlas' toonde de ontwikkeling van De Bosatlas sinds 1877. Van pure topografie, via thematische kaarten, naar de volledig gedigitaliseerde versie.

'Stap in de wereld van De Bosatlas' is gebaseerd op de tentoonstelling 'De Bosatlas, de kunst van het weglaten', van GRID Groningen. We hebben intensief overlegd over het educatie-onderdeel, de onderwerpen en de inrichting. Ook hebben we extra historische context toegevoegd.

100e tentoonstelling over
de Bosatlas!
Lucas van Aalst
17-8-2021

lepen lekker arr- ...
het filmpje met liedje over de Bosatlas:
juweel d'g. Ook ik pen fan van de atlas.
Maaike Coppoolse

Toest van herkenning, heel leuk! En met
een geograaf in het gezelschap is een
tentoonstelling van de bosatlas een vondst.
Harm Jan, Meinke en Esther
Sneek

STAP IN
DE WERELD
VAN DE
BOSATLAS

1877
DE WERELD
ONTDEKKEN

EEN LEVEN LANG LEREN, ONDERWIJS IN NEDERLAND IN BEELD

1 november 2021 - heden

Ook op de website van het museum bruiste het in 2021. Daar was de online tentoonstelling 'Een Leven Lang Leren, onderwijs in Nederland in beeld' te zien. Deze bestaat uit foto's van Rob Niemantsverdriet, die een overzicht geven van het onderwijs in Nederland in 2020-2021. Ze tonen allerlei onderwijsvormen in Nederland: van Vrije School tot mytyschool, en van internationale schakelklas tot het SkillsLab in het ErasmusMC.

Daarnaast is deze online tentoonstelling een bescheiden ode aan het onderwijs in tijden van corona. Docenten die voor een camera in een verder lege klas stug doorgaan met lesgeven: het zijn ontroerende beelden.

ONDERWIJS - OVER VROEGER, VOOR LATER, VAN NU

Altijd te zien

De vaste tentoonstelling 'Onderwijs - over vroeger, voor later, van nu' gaat over het heden en verleden van het onderwijs. Door de jaren heen stelden leerkrachten vaak dezelfde vragen. Wat moet je leren? Welke vakken zijn belangrijk? Hoe leer je het beste? Maar ook: hoe motiveren we leerlingen? En hoe leiden we ze naar een plekje in de maatschappij? Want onderwijs voedt de samenleving, maar weerspiegelt die ook.

Ook in 2021 waren we volop actief met onze educatieprogramma's voor het onderwijs. Online, op school en in het museum ondersteunden we docenten met onze collectie, kennis van onderwijsgeschiedenis, en educatie-expertise. Voor families en groepen waren we er ook: we organiseerden verschillende rondleidingen en activiteiten. En we gingen voor professionalisering van onze museumdocenten. Wat we precies hebben gedaan op educatiegebied?

In dit hoofdstuk zetten we alles op een rij.

EDUCATIE

Het jaar in cijfers

Voor wie?	Aantal programma's	Aantal deelnemers
Buitenschoolse opvang en allerkleinsten	2	10
Primair onderwijs	21	359
Voortgezet onderwijs	92	1.399
Mbo	5	65
Hbo	25	195
NT2	2	18
Onderwijsprofessionals en privégroepen	15	175
Totaal	162	2.221

EDUCATIEPROGRAMMA BIJ 'NAZIPROPAGANDA VOOR DE JEUGD, 1933-1945'

YouTube-video's

Onze educator Stefan Vogels produceerde een serie korte, informatieve YouTube-video's over de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd'. Hierdoor bleef de tentoonstelling actueel en zichtbaar. Ook toen we gesloten waren.

Online colleges

Daarnaast gaf Stefan Vogels het online college 'Politieke beïnvloeding door de jaren heen: van nazipropaganda tot fake news'. Dat deed hij voor het Onderwijsnetwerk

Zuid-Holland Zuid. Via livestream vanuit het museum kon iedereen meekijken en meedoen.

BEELD EN BOODSCHAP

Toen het museum dicht was, waren onze museumdocenten volop bezig met klantenwerving. Ze e-mailden alle docenten van de 1.600 Nederlandse vo-scholen over het nieuwe educatieve programma 'Beeld en Boodschap'.

En met succes: de actie resulteerde in een actueel bestand van vo-contacts en een groot aantal boekingen. Helaas vervielen de boekingen voor januari-juni 2021 door de aangescherpte coronamaatregelen. Toen konden we het educatieve programma slechts één keer als gastles op locatie geven: aan zes klassen en 184 leerlingen.

EDUCATIEVE PROGRAMMERING BIJ 'BOOM ROOS VIS, OVER LEREN LEZEN EN LEESPLEZIER'

Rondom de wisseltentoonstelling 'boom roos vis' ontwikkelden we een uitgebreid educatief aanbod. Hiervoor werkten we nauw samen met Stichting Voorlezen en andere landelijke en lokale partijen. Het resultaat: acht nieuwe

activiteiten voor de volgende doelgroepen:

Primair onderwijs

Voor po-leerlingen is er het educatieve programma 'Op avontuur in het Letterbos: hoe klinkt jouw verhaal?'. Daarbij schrijven ze een verhaal en maken ze een hoorspel. Daarnaast is er een programma bij de Griezibus-escaperoom. Tenslotte zijn er twee educatieve programma's met dans en bewegen. Jonge leerlingen maken hier al dansend kennis met letters en woorden, en oudere kinderen verbeelden een verhaal.

Voortgezet onderwijs

Vo-leerlingen gaan aan de slag met 'Held van jouw verhaal'. In dit 'Dungeons and Dragons'-achtige spel bedenken en beleven ze een verhaal dat ze vervolgens opschrijven. Ook voor deze doelgroep is er een educatief programma bij de Griezibus-escaperoom.

Beroepsonderwijs

Speciaal voor pabo-studenten en mbo-studenten (richting onderwijsassistent) is er 'Over leren lezen en leesplezier': een educatief programma met het thema 'leesbevordering'. De studenten eindigen met een complete les voor in de klas.

Onderwijsprofessionals

Voor onderwijsprofessionals is er een rondlei-

ding door de tentoonstelling. Ze kunnen daar een mini-workshop 'Voorlezen' bij reserveren.

Individuele bezoekers

Ook voor de individuele bezoekers is er genoeg te doen. Zo kunnen kinderen van 4-8 jaar actief genieten van 'boom roos vis' met een speciaal letterpaspoort, en is er voor kinderen van 9-15 jaar een speurtocht rondom de Griezibus-escaperoom.

Activiteiten

Verder organiseerden we in 2021 diverse activiteiten rondom de tentoonstelling, zoals het Leesfestival. Eregast Paul van Loon opende hier online de Griezibus-escaperoom en was aanwezig voor een digitale meet-and-greet. Daarnaast konden kinderen genieten van een theatervoorstelling over de Griezibus.

VAKANTIEACTIVITEITEN

Online vakantieactiviteiten

Zelfs toen het museum dicht was, waren er leuke en verrassende activiteiten in de vakantieweken. Kinderen konden bijvoorbeeld online meedoen aan 'Heel Holland Exposeert Thuis' en 'Geolab Digitaal'. Hiervoor nam onze educator samen met een aantal museumdocenten korte filmpjes met uitdagende opdrachten op.

In juli en augustus waren we weer geopend voor publiek. Voor kinderen van 4-12 jaar was er elke dag een knutselactiviteit in het Geolab zoals het maken van een wolpoppetje of een fossiel van gips.

1.100 bezoekers in een week

In de zomer- en herfstvakantie deden veel kinderen 'De Boswandeling': een speurtocht

door de tentoonstelling 'Stap in de wereld van De Bosatlas'. De herfstvakantie was ook de laatste week waarin 'Nazipropaganda voor de jeugd' te zien was. Met een mooi resultaat: in één week ontvingen we ruim 1.100 bezoekers.

LetterLAB

Vooruitlopend op de opening van onze tentoonstelling 'boom roos vis', introduceerden we in de herfstvakantie alvast het nieuwe LetterLAB. Hier barstte het van de activiteiten rondom leren lezen en leesplezier.

MUSEUMJEUGD-UNIVERSITEIT

In het voorjaar maakten we een begin met een nieuwe collegereeks van de MuseumJeugdUniversiteit, onder de titel 'Duik in de wereld van de journalistiek'. Vanwege corona waren de colleges online. Dat bleek voor veel deelnemers toch een te hoge drempel te zijn. Ondanks het aantrekkelijke programma en de boeiende gastsprekers, hadden we een stuk minder inschrijvingen dan verwacht. Maar dat kwam ruimschoots goed in het najaar. Toen organiseerde de MuseumJeugdUniversiteit de collegereeks 'Schrijf nu zelf een boek!', met kinderboekenschrijfster Marte Jongbloed. Deze was volledig volgeboekt.

Verder zijn we gestart met een onderzoek naar de inclusiviteit van de MuseumJeugdUniversiteit in het Nationaal Onderwijsmuseum. Dit doen we in samenwerking met studio Moio, op een basisschool in een Dordtse wijk waar veel kinderen niet bekend zijn met musea.

De MuseumJeugdUniversiteit organiseert kindercolleges met meer dan vijftig musea in Nederland. Echte wetenschappers en experts geven antwoord op spannende vragen over de museumcollectie.

NIEUWE MUSEUMDOCENTEN EN PROFESSIONALISERING

In september namen we negen nieuwe museumdocenten aan. We hebben er nu zeventien in totaal. Allemaal deden ze in het najaar mee aan drie deskundigheidsbevorderingsbijeenkomsten. Klaar voor de toekomst!

KIDSPROOF

Het museum is in 2021 weer 'kidsproof' verklaard. Ons gemiddelde cijfer was 8,6. Een tiende punt meer dan in 2020!

Kidsproof! Cijfer: 8,6

SPECIALE DOELGROEPEN

Jonge kinderen

We zijn ook gestart met een programma voor jonge kinderen. De eerste activiteit was een tweewekelijks voorleesuur voor kinderen van 2-5 jaar. Hiermee brengen we de allerkleinsten en hun ouders op een laagdrempelige manier in aanraking met ons museum en de tentoonstelling 'boom roos vis'.

Familiezondag

Families en gezinnen zijn belangrijke doelgroepen voor ons museum. Daarom startten we met een maandelijks terugkerende familiezondag. Met activiteiten zoals voorlezen voor de allerkleinsten, gratis kinderactiviteiten en een speciaal gezinsarrangement in het Museumcafé. De eerste editie was drukbezocht!

Nieuwe Nederlanders

Ook ontvingen we een groep nieuwe Nederlanders. In het kader van 'Sprekend Erfgoed' was er een speciaal programma voor deze NT2-studenten, waarmee we extra aandacht gaven aan hun taalniveau en -behoeftes. We organiseerden dit samen met verschillende musea, het Da Vinci College en het Erfgoedhuis Zuid-Holland-Zuid.

EDUCATIE IS KLAAR VOOR 2022

De komende jaren willen we onze educatieve programma's nog meer online aanbieden. Zowel via onze eigen website, als via websites van anderen. In 2021 maakten we een begin met de volgende online initiatieven:

Studio Onderwijsmuseum

Ook scholen die het museum niet kunnen bezoeken, kunnen een educatief programma bij ons afnemen. Hoe? Met 'Studio Onderwijsmuseum'. Hiermee geven we les op afstand. We passen verschillende bestaande programma's aan naar deze digitale presentatievorm. In 2021 begonnen we al met 'Beeld en Boodschap'. Dit bieden we nu aan als gastles op locatie, én online via 'Studio Onderwijsmuseum'.

Museum Thuis

De tijdelijke sluiting van het museum benadrukte het belang van onze online aanwezigheid. Door het succes van de online programma's 'Heel Holland Exposeert Thuis' en 'Geolab Digitaal' merkten we dat we op de goede weg waren.

Om onze digitale activiteiten een vaste plek te geven, ontwikkelden we 'Museum Thuis' op onze website. Komende jaren groeit dit uit tot een uitdagende en leerzame verzameling activiteiten, filmpjes en podcasts rondom onze collectie. Waardevol voor online bezoekers, leerkrachten en studenten.

LessonUp

LessonUp is ook een nieuw platform. Hierop kunnen we interactieve presentaties met spelelementen aanbieden. Denk aan quizzes,

interactieve video's, sleepvragen, woordwebs en geluidsfragmenten. De programma's 'Beeld en Boodschap', 'Op avontuur in het Letterbos: hoe klinkt jouw verhaal?' en 'Held van jouw verhaal' stonden in 2021 op onze LessonUp-pagina.

Wikiwijs

Wikiwijs is een zoekmachine voor lesmateriaal, en een initiatief van Stichting Kennisnet. Het heeft een speciale pagina voor lesmateriaal over erfgoed, zoals kennisclips, lesplannen of bezoeken. Er staan nu links naar zeven onderwijsprogramma's op Wikiwijs. In de toekomst plaatsen we er ook korte filmpjes en zelfstandig uit te voeren activiteiten op.

32

183	GE184	185	186	187
175	GE176	177	178	TA179
MV167	168	169	170	171
160	161	162	163	164

748	750	751	752	753	754	755	756
741	742	743	744	745	746	747	748
733	734	735	736	737	738	739	740
725	726	727	728	729	730	731	732

308	309	310	311
302	303	304	305
294	295	296	297
286	287	288	289

105	106	107	108	109	110
90	91	92	93	94	95
80	81	82	83	84	85
70	71	72	73	74	75

33	34	GE35	36	37	38	Bi-39
25	26	X27	28	29	GE30	GE31
17	GE18	19	20	21	GE22	GE23
10	GE10	GE11	12	13	GE14	GE15
1	2	3	4	5	6	7

280	281	282	283	284	285	286	287
270	271	272	273	274	275	276	277
260	261	262	263	264	265	266	267
250	251	252	253	254	255	256	257

152	153	154	155
-----	-----	-----	-----

72	73	74	75	76	77	78
68	69	70	71	72	73	74

237	238	239	240	241	242
229	230	231	232	233	234

Het Nationaal Onderwijsmuseum huisvest een van de grootste en mooiste onderwijshistorische collecties ter wereld. Een collectie die duizenden verhalen vertelt. Verhalen die mensen verbinden. Verhalen over actuele onderwerpen, en vragen en problemen in de wereld. Met die laatste willen we kennis en bewustwording bij mensen vergroten. Daar begonnen we in 2021 mee.

Elk object in ons museum is uniek, en heeft een eigen plekje in een vaste of tijdelijke tentoonstelling. In dit hoofdstuk beschrijven we collectieprojecten of -objecten die dit jaar bijzondere aandacht verdienen.

Ons inventarisatie- en collectiewerk wordt voor een groot deel uitgevoerd door vrijwilligers. Hier zijn we hen erg dankbaar voor. Zonder hun keiharde werk zou het museum niet kunnen bestaan.

COLLECTIE EN ONDERZOEK

COLLECTIE

Van 'Oud Goud' naar Collectie Nederland

Een onderdeel van onze omvangrijke collectie is de deelcollectie 'Oud Goud' (inmiddels omgedoopt tot 'Collectie Noordhoff'): een verzameling originele werken van gerenommeerde kunstenaars zoals Sluijters, Jetses en Rochussen. Deze gebruikten de uitgeverijen Wolters en Noordhoff onder andere voor de productie van een bijzondere verzameling schoolplaten, waaronder exemplaren uit en over voormalig Nederlands-Indië.

Deze deelcollectie is vrijwel helemaal geïnventariseerd. Onze collectiebeheerders hebben tweehonderd schoolplaten geselecteerd, onderzocht en beschikbaar gemaakt voor de website van Collectie Nederland. Hier zijn de werken digitaal zichtbaar voor publiek.

Voor deze digitale zichtbaarheid maakten we een technische koppeling tussen de website van Collectie Nederland en ons collectiebeheersysteem The Museum System (TMS). Dit project is nu voor 90% afgerond. De definitieve upload naar Collectie Nederland staat even 'on hold', omdat we nog werken aan een overeenkomst met

Pictoright in verband met auteursrechten. We verwachten dat we dit in het eerste kwartaal van 2022 afronden.

Dankzij onze ervaring met dit project, kunnen we in de toekomst makkelijker ook andere afbeeldingen uit onze collectie op Collectie Nederland plaatsen.

'De schuldige collectie'

'De schuldige collectie' bestaat uit leermiddelen die we nu als racistisch of discriminerend beschouwen. Bijvoorbeeld omdat ze stereotypering bevatten of expliciete vormen van 'othering': het bewust benadrukken van de 'wij/zij'-tegenstelling. Het Nationaal Onderwijsmuseum is solidair met de wereldwijde strijd tegen racisme en plaatste in juni 2021 een statement op de website en social media.

VerSCHOLEN op de kaart

Alle historische prentbriefkaarten van scholen uit de collectie van het Nationaal Onderwijsmuseum op één website. Dat is 'VerSCHOLEN op de kaart'. Bezoekers kunnen de kaarten zoeken en bekijken op een interactieve kaart van Nederland. DeventIT ontwikkelt deze collectiewebsite, en levert in 2022 op. Hiervoor hebben we al:

- de (technische) inrichting van de website vastgesteld;

- de technische inrichting voor geo-coördinaten vormgegeven in TMS;
- de geo-coördinaten grotendeels ingevoerd.

The Spirit of Kindergarten

In samenwerking met Studio Afterclap ontwikkelden we een bijzondere animatie over Fröbels pedagogiek, voor de tentoonstelling 'The Spirit of Kindergarten' in Buitenplaats Kasteel Wijlre. Daarnaast leverden we verschillende bruiklenen.

Friedrich Fröbel (1782-1852) was een 19e-eeuwse Duitse pedagoog. Hij ontwikkelde de leer methode 'Kindergarten'. Deze methode wordt gekenmerkt door het gebruik van vormen en kleuren uit de natuur. Sindsdien zijn Fröbel en zijn 'Kindergarten' inspirators voor de hedendaagse kunst.

Helaas werd de buitenplaats in juli 2021 getroffen door de watersnoodramp in Limburg en werd 'The Spirit of Kindergarten' eerder afgebroken dan gehoopt.

Gezamenlijke website aardrijkskunde-onderwijs

Samen met het Deutsches Institut für Pedagogische Forschung (DIPF) en de aan dit instituut verbonden Bibliothek für Bildungsgeschichtliche Forschung (BBF)

in Berlijn, startten we met het bouwen van een website die de ontwikkeling van leermaterialen voor het aardrijkskunde-onderwijs in internationaal perspectief laat zien. Dit is een samenwerkingsverband met instellingen in Zweden, Duitsland en Italië.

Network for Educational History Collections

Voor een Europese subsidieaanvraag voor grootschalige projecten zijn meer internationale partners nodig. Daarom besloten we een internationaal netwerk op te richten: het International Network for Educational History Collections (INEHC). In 2022 werken we de doelstellingen en richtlijnen verder uit. En in juni 2023 presenteren we INEHC op het 19th International Symposium on School Museums and Collections of Educational History in Berlijn. Daar kijken we erg naar uit.

Van History Wallcharts naar Pictura Paedagogica

In overleg met het DIPF en de BBF begonnen we met de overheveling van de website History Wallcharts naar de website Pictura Paedagogica. De website History Wallcharts – met schoolplaten van de vaderlandse geschiedenis uit Zweden, Duitsland, Nederland en andere Europese landen – is namelijk sterk verouderd. De opzet van de

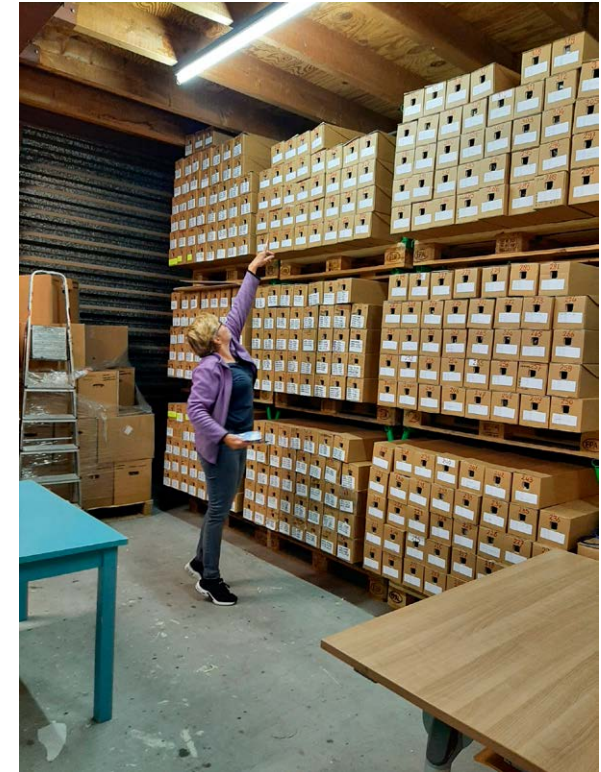
nieuwe website blijft hetzelfde, maar vullen we aan met nieuwe schoolplaten en teksten.

DEPOT

Tijdens de tijdelijke museumsluiting werkten er bijna geen vrijwilligers in het depot. Van september tot en met mei 2021 mocht onze vaste depotmedewerker Saskia Noordoven wel aan het werk. Ze heeft drie pallets met 19e-eeuwse boeken over onderwijs en opvoeding geïnventariseerd en in zuurvrije dozen op nummer in de kast gezet. Daarna heeft ze met hulp van een vrijwilliger nog eens drie pallets met boeken verwerkt. Een flinke klus! Vanaf eind september kon de volledige vrijwilligersploeg weer aan de slag.

Bijdragen vrijwilligers

Een aantal vrijwilligers is zó enthousiast over de objecten die ze invoeren in TMS, dat ze er een verhaal over schrijven. Dat levert mooie bijdragen op. Zoals een tekst van Jetske Steenstra over beroepskeuzes in de 19e eeuw: Wat wil jij later worden? Aanspreker! | Onderwijsmuseum.

Depotwerk voor tijdelijke tentoonstellingen

Van museum naar depot en terug

Onze collectie verhuist nogal eens. Vooral de reis tussen ons museum en het Stadsdepot wordt vaak afgelegd. Dit is een enorme geklimatiseerde kluis op industrieterrein de Dordtse Kil, waarin de collecties van Dordtse musea, waaronder een deel van onze collectie

worden bewaard. Hieruit selecteerden we een aantal objecten voor de nieuwe tijdelijke tentoonstelling 'boom roos vis'. Denk aan typemachines, wandplaten, boekjes, filmstroken en meubilair. En na afloop van de tentoonstellingen 'Stap in de wereld van De Bosatlas' en 'Nazipropaganda voor de jeugd' gingen objecten daaruit weer terug in het depot.

Digitalisering van de collectie

We digitaliseerden in totaal 661 objecten. Een stuk minder dan normaal. Dit komt door de sluiting van het museum, de geldende coronamaatregelen toen we wel open mochten, en het thuiswerkadvies. Ook maakten we foto's van 2.266 objecten. De foto's zijn gekoppeld aan eerder ingevoerde objecten in TMS.

Inventarisatie van alle 3.200 schoolplaten op stok

Tijdens de sluiting werkten we dus stevig door in het museum. Onze vaste horecamedewerkers Astrid van de Kooy en Hetty Blikendaal gingen voor de verandering aan de slag in het depot en hebben ruim 3.200 schoolplaten op stok gecontroleerd, geïnventariseerd en een standplaats gegeven. Deze gegevens verwerken we nu in een database, voor plaatsing in TMS. De platen zonder beschrijving krijgen een voorlopige

basisregistratie.

Voor Astrid en Hetty was het een bijzondere opdracht:

Citaat Astrid:

"Het was een gigantisch klus, maar zeer leerzaam en dankbaar werk. Vooral de schoolplaten zonder nummer waren interessant. Deze hebben we stuk voor stuk bekeken en er zaten echte pareltjes tussen. De mooiste foto's deelden we met collega's om tijdens de coronaperiode toch nog enigszins contact met elkaar te hebben."

Nieuwe collectiebeheerders

In verband met haar naderende vertrek bij het museum, heeft depotmedewerker Saskia Noordoven de nieuwe collectiebeheerders Lisa Traarbach en Chris van Houwelingen ingewerkt in beide depots (Trivire en het Stadsdepot).

SCHENKINGEN

Het Nationaal Onderwijsmuseum neemt in principe geen schenkingen meer aan. Tenzij er sprake is van objecten met een bijzonder verhaal, of uniek materiaal dat onmisbaar is voor onze collectie. Dit verklaart waarom we 'slechts' 27 schenkingen aannamen.

Over twaalf schenkingen hebben we nog geen definitief besluit genomen, omdat we nog meer informatie van de schenker nodig hebben. We wezen dit jaar ruim 113 schenkingen af die via e-mail zijn aangeboden.

Een aantal objecten en verzamelingen die we wel aan onze collectie toevoegden zijn:

Foto's Rob Niemantsverdriet

De foto's van Rob Niemantsverdriet zijn niet alleen verwerkt in een digitale tentoonstelling, maar maken nu ook deel uit van de collectie van het Nationaal Onderwijsmuseum. Het fotoproject 'Een Leven Lang Leren' geeft een beeld van het onderwijs anno nu, en de vele onderwijsvormen die Nederland rijk is.

12 Indische schoolplaten

Het museum ontving een mooie schenking van twaalf Indische schoolplaten van Evert Nijland uit 1897. Het zijn de eerste exemplaren voor het aardrijkskunde-onderwijs in Nederlands-Indië. De platen horen bij het boek 'Schetsen uit Insulinde', ook gemaakt door Evert Nijland.

We kregen deze collectie van de heer De Jong, de achterkleinzoon van de schilder en schrijver. Hij vertelt: "Het is een fijn idee dat dit materiaal, dat door mijn overgrootvader als onderwijzer is samengesteld, zich nu in het Nationaal Onderwijsmuseum bevindt. Ik ben mij sterk bewust van het feit dat dit materiaal is verbonden met onze geschiedenis van kolonisatie en evangelisatie. Ik hoop dat men kritisch kan blijven kijken naar deze beeldvormende platen."

Foto van Evert Nijland

Originele afbeeldingen en de bijbehorende boeken van de leesmethode van Herman Bouman

Uit de verzameling van Matthijs ten Brink kregen we een serie prachtige originele afbeeldingen en boeken van de leesmethode van Herman Bouman (1822-1899). Een methode uit 1866 waarbij men 'normaalwoorden' gebruikte. Bouman selecteerde deze woorden zorgvuldig en kwam tot het volgende rijtje: roos, peer, hoed, pen, pot, zaag, muur, vat, juk, visch, bijl, schip, korf, wieg en deur.

Schenking de heer H. Koopman

Van de heer Koopman ontvingen we verschillende foto's en patroontekeningen. Hij was in opleiding tot coupeur aan de 'Technische school voor het Kledingbedrijf' in Den Haag. De objecten zijn een mooie aanvulling op onze stukken rondom textiele opleidingen voor meisjes. En de heer Koopman? Die is uiteindelijk kok geworden, want hij bleek kleurenblind. Een aandoening die slecht te combineren was met het kleermakersvak.

BRUIKLENEN

Verschillende organisaties vonden de weg naar het Nationaal Onderwijsmuseum voor bruiklenen.

Uitgaande bruiklenen

- **Het Archief en Museum voor het Vlaams Leven, Brussel**
Letterkast van P.J. Prinsen, voor 'Van kabas tot rugzak. 200 jaar Nederlandstalig onderwijs'.
- **Huis van het Boek, Den Haag**
  - Zes Bijbelse schoolplaten, voor 'Groeten uit de Oriënt'.
  - Spiekbriefjescollectie, voor 'Geheimschrift'.
- **Museum Bronbeek, Arnhem**
Verschillende objecten over het onderwijs in voormalig Nederlands-Indië, zowel van het inheemse als het Nederlandse onderwijs.
- **Stichting Levende Verhalen, Culemborg**
Schoolbankjes- en platen, plus een schoolbord en een -bel, voor 'Onze schooltijd'.
- **Buitenplaats Kasteel Wijlre, Wijlre**
Acht speelgaven van Friedrich Fröbel, voor 'The Spirit of Kindergarten'.
- **Historische werkgroep Open Monumentendagen, Poeldijk**
Schoolbank en -bord, lessenaar, klassikaal

telraam en klassikale 'aap noot mies'- leesplank, voor de tentoonstelling rondom het 100-jarig jubileum.

Inkomende bruiklenen

Wandplaat 'vis'

Illustratrice Lieve Baeten verzorgde de illustraties bij de eerste versie van 'maan roos vis' uit 1991. Ook illustreerde ze verschillende leesboekjes bij deze uitgave. Lieve maakte de tekeningen, maar hield de originelen zelf.

Uitgeverij Zwijsen heeft de originelen van de meest kenmerkende wandplaten (maan, roos en vis) destijds van haar overgenomen en geschonken aan de drie auteurs van de eerste 'maan roos vis'. Zo kreeg Frater Caesarius Mommers de originele 'maan', Ludo Verhoeven de 'roos' en Susan van der Linden de 'vis'. Alle originelen zijn ingelijst met de wandplaat van de spiegel, die ook zo kenmerkend was bij de start van groep 3.

Susan van der Linden heeft deze lijst met de spiegel en de originele tekening van de vis aan ons in bruikleen gegeven. De afbeelding heeft een mooie plek in de werkkamer van Caesarius Mommers.

ONTZAMELEN

De volledige collectie van het Nationaal Onderwijsmuseum bestaat uit 325.000 objecten. Een immense verzameling van stukken, die we continu ontzamen om de kwaliteit van onze collectie op peil te houden. We dragen objecten die niet langer in ons museum thuishoren over aan musea of organisaties die er juist behoefte aan hebben. Zoals het Jenevermuseum in Schiedam:

Nationaal Jenevermuseum, Schiedam

Het Nationaal Jenevermuseum ontving van ons voor de tentoonstelling de 'Jenever in Nederlands-Indië tussen 1850-1940' een aantal schoolplaten over Nederlands-Indië. Op deze platen is de 'dagelijkse sfeer' van de voormalige Nederlandse kolonie in het klaslokaal te zien.

MOJO

40

Isopod over time

1. Isopods are small, segmented, crustaceans that live in freshwater and marine environments. They are found in a wide variety of habitats, including under rocks, in soil, and in aquatic environments.

2. Isopods have a long history, with fossil records dating back to the Cambrian period. They are considered to be one of the earliest groups of animals to colonize land.

3. Isopods are highly adaptable and can survive in a wide range of environmental conditions. They are found in both temperate and tropical regions.

4. Isopods play an important role in their ecosystems, acting as detritivores and helping to break down organic matter. They are also important as prey for other animals.

5. Isopods are used in scientific research to study the evolution of land animals and the effects of environmental changes. They are also used in biotechnology and as model organisms in laboratory studies.

6. Isopods are a diverse group of animals, with over 40,000 species identified to date. They are found in a wide variety of habitats and are an important part of many ecosystems.

7. Isopods are a fascinating group of animals that have adapted to a wide range of environments. They are a testament to the power of evolution and the ability of life to thrive in even the most challenging conditions.

8. Isopods are a small but important part of the natural world. They are a reminder of the incredible diversity of life on Earth and the importance of protecting our planet's ecosystems.

9. Isopods are a group of animals that have captured the imagination of scientists and the public alike. They are a testament to the power of evolution and the ability of life to thrive in even the most challenging conditions.

10. Isopods are a small but important part of the natural world. They are a reminder of the incredible diversity of life on Earth and the importance of protecting our planet's ecosystems.

Onze ambitie? We willen als Nationaal Onderwijsmuseum uitgroeien tot een bekend en gekend instituut. Tot een plek waar alles binnen het onderwijs aan bod komt.

Van geschiedenis tot actualiteit. En we zijn al hard op weg. Met onze tentoonstellingen, artikelen, lezingen en andere activiteiten. Maar ook in onze samenwerking met landelijke en regionale onderwijspartners.

In dit hoofdstuk lichten we een aantal gebeurtenissen uit: bijzondere bijeenkomsten en (inter)nationale samenwerkingen, de meest waardevolle lezingen en presentaties, en belangrijke onderzoeken.

KENNISINSTITUUT

Congres 'Sociale ongelijkheid en onderwijsbeleid'

CONGRESSEN EN BIJeenKOMSTEN

Aanbieding 'Staat van het Onderwijs'

Op 14 april kregen onderwijsministers Van Engelshoven en Slob in ons museum de 'Staat van het Onderwijs 2021' aangeboden door de inspecteur-generaal van de Inspectie voor het Onderwijs. Deze bijzondere gebeurtenis was te volgen via een livestream.

Overhandiging 'Het Nieuwe Normaal'

Op 29 juni overhandigden Dordtenaren Arie de Bruin en Len Munnik de panelen van hun tentoonstelling 'Het Nieuwe Normaal' aan Janneke Pierhagen, ons hoofd Collectie. De tentoonstelling bood een bijzondere kijk op Nederland en het Nederlandse onderwijs in coronatijd. Het bijbehorende boek doet dit nog steeds.

Congres 'Sociale ongelijkheid en onderwijsbeleid'

Op 16 september vond het symposium 'Sociale Ongelijkheid en Onderwijsbeleid' plaats in het museum. Tijdens deze bijeenkomst liet een aantal belangrijke onderwijsprofessionals hun licht schijnen over de politieke erfenis van oud-onderwijsminister Jos van Kemenade (1937-2020). Auteur Adriaan In 't Groen schreef het boek 'Sociale Ongelijkheid en Onderwijsbeleid' over de minister. Hij reikte het eerste exemplaar uit aan leden van de familie Van Kemenade. We organiseerden dit symposium samen met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

WETENSCHAPPELIJKE RAAD VAN ADVIES

Kennisinstituut

Onze unieke collectie is voor veel wetenschappers, journalisten en onderzoekers al jaren een waardevolle bron van kennis over het heden en verleden van het onderwijs. Daarom hebben we sinds 2021 een wetenschappelijke raad van advies (wrva). Zo kunnen we onze belangrijke functie van kennisinstituut borgen en verder ontwikkelen.

Kritische gesprekspartner

De wrva bestaat uit voorzitter prof. dr. Hilda Amsing, dr. John Exalto, prof. em. dr. Sjoerd Karsten, dr. Sarah van Ruyskensvelde en dr. Tina van der Vlies. Met deze raad verstevigen we onze positie als kennisinstituut, en versterken we de samenwerking met de universitaire wereld. De raadsleden hebben invloed op onze inhoudelijke koers en zijn kritische gesprekspartners én ambassadeurs van ons museum.

Verbinden

Het doel van de wrva? De wetenschap verbinden met de praktijk van het Nationaal Onderwijsmuseum. Enerzijds leveren de raadsleden wetenschappelijke input op het gebied van pedagogiek, onderwijshistorie en jeugdcultuur. Anderzijds denken ze mee over onze koers en activiteiten. En natuurlijk geven ze gevraagd en ongevraagd advies over relevante ontwikkelingen en nieuwe initiatieven.

CATALOGUS OVER HISTORIE EN COLLECTIE VAN HET MUSEUM

We maakten plannen voor een catalogus met daarin de geschiedenis en collectie van het museum en zijn voorlopers vanaf 1877. We zijn

nog niet begonnen met de uitvoering, maar hebben al wel een indeling gemaakt voor de catalogus die we voor ogen hebben. Het is een indeling die leest als een beschrijving van onze collectie:

Foto's | Meubilair | Schoolboeken | Schriften
| Agenda's | Archiefstukken | Schoolplaten
| Collectie Noordhoff | Schoolbehoeften |
Lesmaterialen | Kleuteronderwijs | Speciaal
Onderwijs | Schoolwerk | Beroepsonderwijs |
In de klas

EEN SELECTIE VAN ONZE LEZINGEN

4 mei

Lezing: 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945', voor de leden van Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur.

7 mei

Lezing: 'The Use of Pictures in the Works of the Dutch Children's Book Author W.G. van de Hulst', voor een digitale workshop van Pictura Paedagogica.

11 juni

Lezing: 'Database for history wall charts in a European perspective', voor een ISCHE Pre Conference Workshop.

5 november

Lezing: '1584 Prins Willem vermoordt Filips', voor een studiedag van Rijksuniversiteit Groningen over school(lees)boekjes.

11 november

Lezing: 'The Catholic Educator and Clergyman Sigebertus Rombouts on Herman Bavinck (1922)', voor het Herman Bavinck Continental Congress 1921-2022.

ARTIKELEN

Een greep uit onze artikelen:

- ‘Romantisch schoolmateriaal staat vol met clichés over Indië’, door Evelien Walhout en Jacques Dane in het Nederlands Dagblad.
- ‘Lesen lernen mit Bildern. Das lange Leben eines niederländischen Lehrmittels aus dem Jahr 1910’, door Jacques Dane in Zeigen und Bildung.
- Maandelijkse column in onderwijsvaktijdschrift Didactief, over een object uit onze collectie.
- Tweemaandelijkse column ‘Opvoeden op school’ in onderwijsvaktijdschrift Pedagogiek in Praktijk (PiP).
- Artikel over Fröbels pedagogiek in PiP.
- Maandelijkse pagina over een onderwijshistorisch thema in onderwijsvaktijdschrift Van Twaalf tot Achttien.
- ‘Zondagsschoolboekjes. Callenbachs Catalogus van Zondagsschool-uitgaven, najaar 1929’ in ‘SGKJ-Berichten.
- ‘Artikel 23 in beeld’ in Van Twaalf tot Achttien.
- ‘Onrust, gejaagdheid, soms verwarring in den gedachtengang’, door Jacques Dane en Henk Sissing in Van Twaalf tot Achttien.
- ‘De overheid is de grootste feeder van het

onderwijs’, door Jacques Dane en Henk Sissing in Van Twaalf tot Achttien.

- ‘Leren lezen is een klein wonder’, door Linda Terpstra en Jacques Dane in PiP.

HOORCOLLEGES

Van september tot en met november verzorgde ons hoofd Onderzoek en conservator Jacques Dane op detachingsbasis hoorcolleges ‘Inleiding Historische Pedagogiek’ voor 225 studenten van de Radboud Universiteit.

(INTER)NATIONALE SAMENWERKING

2021 was een uitstekend jaar op gebied van samenwerkingen. Nationaal én internationaal. Een aantal mooie voorbeelden:

Samenwerkingen rond de tentoonstelling ‘boom roos vis’

Voor ‘boom roos vis’ werkten we inhoudelijk nauw samen met de volgende partijen:

- Uitgeverij Zwijsen: medesponsor.
- Bureau Lumineus: externe projectleiding.
- Stichting Voorlezen: al jaren een vaste samenwerkingspartner en medeorganisator van de

randprogrammering.

- De Bibliotheek AanZet en de Number 5 Foundation: gezamenlijke activiteiten in 2022.
- Stichting Lezen: verantwoordelijk voor de totstandkoming van ‘De ideale schoolbibliotheek’, de plek waar kinderen boeken kunnen ontdekken, uitzoeken en lezen.
- Kracht van Beleving: met hen voerden we verkennende gesprekken over de aanpak van laaggeletterdheid in gezinsverband.

Overige samenwerkingen

- De directie Kennis van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: nauwe samenwerking voor het symposium ‘Sociale Ongelijkheid en Onderwijsbeleid’.
- Servicebureau Onderwijs en Cultuur: onze educatiepartner sinds jaar en dag. In het kader van de regeling ‘Cultuureducatie met Kwaliteit’ bieden we samen gratis educatieve programma’s aan scholen.
- MuseumJeugdUniversiteit: samen zorgden we voor twee bijzondere collegereeksen.
- Instando en Presikhaaf: met deze sponsorpartners verlengden we onze samenwerkingsafspraken. Blij mee!
- DIPF en de BBF: met hen bouwen we de website die de ontwikkeling van leermaterialen voor het aardrijkskunde-onderwijs in internationaal perspectief laat zien.

- INEHC: het door ons opgerichte internationale netwerk met internationale partners.
- Pictura Paedagogica: internationale samenwerking rondom een website waarop een deel van onze collectie te zien is.

ONDERZOEK

Onderzoek naar koloniale cultuurobjecten in museumcollectie

In de eerste helft van de 20e eeuw werden de Nederlandse koloniën in het onderwijs vooral gezien als economische wingewesten. Dit blijkt uit onze collectie schoolplaten, lesmethodes en ander lesmateriaal over dit onderwerp. Het is bijvoorbeeld te zien in de ‘Schoolverzameling van het Koloniaal Instituut’, met verschillende objecten uit de voormalige kolonie Nederlands-Indië.

Lees het artikel van *onderwijsvaktijdschrift Didactief* over onze collectie schoolplaten

Onderzoek in TMS toont aan dat er in onze collectie geen sprake is van koloniale cultuurobjecten ‘die geroofd zijn uit een voormalige kolonie van een ander land of die een speciaal cultureel, historisch of religieus belang hebben voor een land’.

VRAAG HET AAN HET NATIONAAL ONDERWIJSMUSEUM

Als kennisinstituut krijgen we dagelijks veel vragen binnen. Vragen van scholieren, studenten en hun docenten. Vragen van wetenschappers, journalisten en hun lezers. En vragen van verzamelaars, collega’s uit de museumwereld en museumbezoekers. In 2021 beantwoordden we er tientallen per week. Over schoolmethodes, schoolwetten, straffen in het onderwijs, schoolplaten, pedagogiek, didactiek en meer.

Leerlingen, studenten en promovendi

Leerlingen uit heel Nederland vonden de (digitale) weg naar het Nationaal Onderwijsmuseum. Een aantal voorbeelden:

- Profielwerkstuk over de Spaanse Griep en het Nederlandse onderwijs - Develsteincollege Zwijndrecht
- Onderzoekspaper ‘Beïnvloedbare kennis over de Koude Oorlog. De woord- en onderwerpkeuze van auteurs van de uitgeverij Malmberg in geschiedenislesmateriaal voor middelbare scholieren van de bovenbouw tussen 1960-2011’, door Annick Snelle - Universiteit Utrecht
- Profielwerkstuk ‘Propagandafilms

in het onderwijs’ in de vorm van een documentaire op YouTube.

Bijna in het achtuurjournaal

Ook onderwijsprofessionals weten ons te vinden. In september filmde de NOS bij ons een item over de gekleurde geschiedschrijving in schoolboeken. Directeur-bestuurder Petra Reijnhoudt werd geïnterviewd door Nicole Lefever, en Jacques Dane en Linda Terpstra vertelden over de manier waarop men in de 20e eeuw schreef over Israël in geschiedenismethodes. Het item is helaas niet uitgezonden, omdat het werd ingehaald door de actualiteit van de in rap tempo verslechterende situatie in Israël.

Onze eerste maanden van het jaar speelden zich af achter gesloten deuren. Een tentoonstelling onder de aandacht brengen en houden is dan zeker niet makkelijk. Toch konden we ook in dit tweede coronajaar weer de aandacht van het publiek vasthouden. Hoe precies? Dat vertellen we in het volgende hoofdstuk.

MARKETING EN COMMUNICATIE

ONDERWIJSMUSEUM ONLINE

Videoserie en online cursus

Die aandacht trokken we onder andere met de videoserie over de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd'. Daarnaast boden we in de voorjaarsvakantie de vierdelige online cursus 'Heel Holland Exposeert Thuis' aan, via onze website, social media en externe partijen zoals Kidsproof.nl en Telegraaf.nl.

Nog meer social media

Daarnaast deelden we regelmatig de mooiste objecten en afbeeldingen uit onze collectie op social media. Met een koppeling met de coronarealiteit: reizen was bijvoorbeeld onmogelijk, dus lieten we afbeeldingen van bijzondere locaties op schoolplaten zien. En toen er sneeuw viel, verscheen een mooie serie met wintervogels.

MARKETING EN COMMUNICATIE VOOR 'NAZIPROPAGANDA VOOR DE JEUGD, 1933-1945'

Toen we in juni eindelijk weer open mochten, was de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd' nog maar vijf maanden te zien. Met de gecombineerde inzet van Google

**NAZIPROPAGANDA
VOOR DE JEUGD
1933-1945**

T/M 31 OKTOBER 2021 | DORDRECHT
WWW.ONDERWIJSMUSEUM.NL

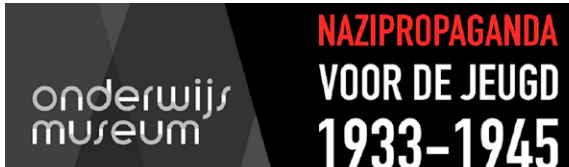
FONDS21 75 JAAR VRIJHEID VSBfonds, iedereen doet mee vfonds VREDE

Ads, Facebookadvertenties, een outdoor displaycampagne, een snelweg- en een metroreclame bereikten we veel potentiële bezoekers. Dit zorgde niet alleen voor een enorme toename van het aantal online bezoekers, maar er kwamen ook veel mensen weer echt naar het museum toe – vooral tijdens de vakantieweken.

**SPROOKJE
OF
NACHTMERRIE**

onderwijsmuseum

onderwijs museum **NAZIPROPAGANDA
VOOR DE JEUGD
1933-1945**

Socialmediacampagne

Op social media liep er vanaf juni een betaalde Facebookadvertentiecampagne. Elke advertentie had dezelfde vormgeving en bestond uit een afbeelding uit de tentoonstelling plus een dilemma. Denk aan: 'Scouting of Jeugdkamp?', 'Scholiere of Nazi-ideaal?' 'Gezinsidylle of nachtmerrrie?'. Door te

variëren in bereik en doelgroep verzamelden we belangrijke informatie. Zo bleek dat een groot deel van onze doelgroep in Vlaanderen woont: handig om te weten voor komende tentoonstellingen!

Online displaycampagne

Tijdens de zomer- en herfstvakantie promootte marketingbedrijf INTK een online banner onder geïnteresseerden in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog: actieve 50+’ers, gezinnen, docenten en vo- en mbo-leerlingen in Nederland en Vlaanderen. Deze geanimeerde banner nodigde mensen uit om een ticket voor ‘Nazipropaganda voor de jeugd’ te reserveren. Ook zorgde deze voor meer websitebezoeken en (zeer waarschijnlijk) meer naamsbekendheid.

Outdoor displaycampagne

Tegelijkertijd liep er een outdoor displaycampagne in de Drechtsteden. Deze campagne ondersteunden we twee weken met een snelwegreclame langs de A15. Daarnaast konden mensen in augustus en oktober op elf Amsterdamse metrostations een geanimeerde display tegenkomen (in totaal dertig schermen).

Off- en online artikelen

Daarbij schonken we in verschillende vaktijdschriften aandacht aan de

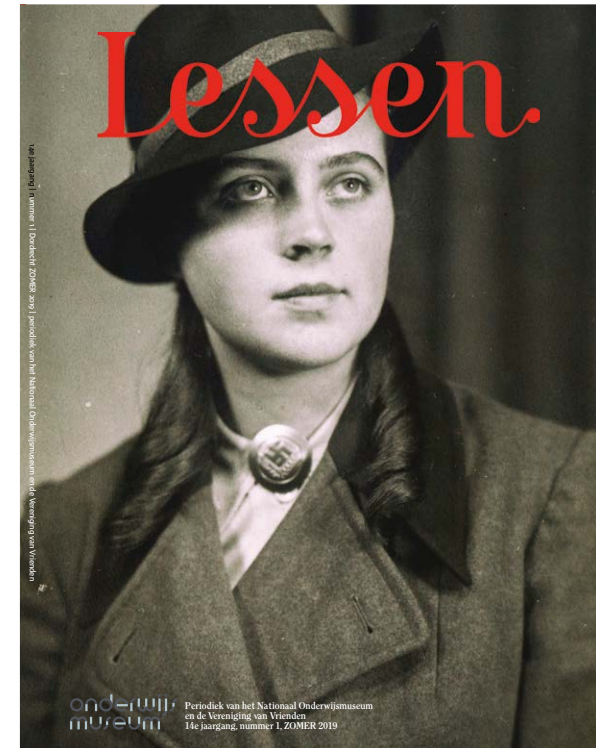

Artikel op euroclio

tentoonstelling. ‘Beeld en Boodschap’ – het educatieve programma bij ‘Nazipropaganda voor de jeugd’ – verscheen in Van Twaalf tot Achttien. En in Pedagogiek in Praktijk stond een artikel over de nazificatie van Doornroosje. Verder deden twee jonge bezoekers uitgebreid verslag in KITS, de kinderbijlage van het Reformatorisch Dagblad.

EuroClio is een organisatie die ‘history educators’ in 47 aangesloten landen vertegenwoordigt. Een van hun medewerkers interviewde Jacques Dane en Linda Terpstra over de tentoonstelling. Het resultaat? Een prachtige Engelstalige recensie op EuroClio’s site.

Ons museumblad LESSEN stond bijna volledig in het teken van ‘Nazipropaganda voor de jeugd’. Dit zorgde voor een primeur: de editie was in augustus toe aan een tweede druk!

Video's

In het Max Ouderenjournaal verscheen een mooi item over de tentoonstelling. En ook Via Cultura en RTV Dordrecht besteedden er aandacht aan.

Landingspagina

Zolang 'Nazipropaganda voor de jeugd' liep, was de landingspagina van onze website het centrale informatiepunt. Het einde van de

tentoonstelling, in oktober 2021, betekende trouwens niet het einde van de pagina. Deze is verplaatst naar de rubriek 'Geweest' en krijgt een nieuwe functie: de film over de tentoonstelling is hier straks te zien.

Deze film biedt mensen die de tentoonstelling hebben gemist, de gelegenheid toch kennis te maken met de belangrijke boodschap en de bijzondere objecten. Zo geeft het Nationaal

Onderwijsmuseum ook invulling aan het begrip 'duurzaamheid'. De tentoonstelling is bewaard gebleven en kan nog steeds (virtueel) bezocht worden.

MARKETING EN COMMUNICATIE VOOR 'BOOM ROOS VIS, OVER LEREN LEZEN EN LEESPLEZIER'

Onthulling titel en campagnebeeld

Op 6 oktober was het feest in het museum. We maakten de titel van onze nieuwe tentoonstelling 'boom roos vis' bekend. En we lanceerden het campagnebeeld – samen met de directeur van Zwijzen, de tentoonstellingsbouwers, de fraters van Tilburg, medewerkers van het archief van Tilburg en vertegenwoordigers van de pers. Die laatste waren volop aanwezig en uiteindelijk verscheen er een aantal regionale artikelen in de krant en een mooi item op RTV Dordrecht.

Daar bleef het niet bij. De tentoonstelling en de opbouw kwamen regelmatig voorbij op social media. Daarnaast schreven verschillende onderwijsvakbladen erover.

Catalogus

Ook stelden we een catalogus samen. Deze bestaat uit een map met wetenschappelijke

artikelen over leren lezen, de methode ‘Veilig leren lezen’, de mooiste afbeeldingen uit de methode, een voorleesverhaal, plus een artprint en een blad met afbeeldingen voor het maken van een mooie kijkdoos.

PUBLIEKSONDERZOEK MOTIVATION

Welke mensen kennen het Nationaal Onderwijsmuseum wel en niet? Waar kennen ze ons van? Weten ze waar we gevestigd zijn? Wat verwachten ze van een onderwijsmuseum? Hoe groot is de kans dat ze ons bezoeken? De antwoorden op deze vragen zijn erg belangrijk om een scherp marketing- en communicatiebeleid uit te stippelen. Daarom voerde onderzoeksbureau Motivaction een landelijk publieksonderzoek voor ons uit. Op basis van de bevindingen en conclusies schrijven we in 2022 een nieuw communicatieplan. Alvast een aantal waardevolle bevindingen op een rij:

Naamsbekendheid: nog onvoldoende, maar beter dan gedacht

Uit het onderzoek blijkt dat onze naamsbekendheid weliswaar laag is, maar dat een omschrijving van ons museum bijna de helft van de Nederlanders aanspreekt. Een hoopgevende uitslag!

Verwachtingen

Wat mensen vooral verwachten te zien in het museum? Lesmaterialen, schoolspullen, klaslokalen, meubilair en informatie over onderwijsmethoden. Allemaal gericht op het verleden en niet op het heden of de toekomst. En wat ze vooral willen zien? Veel interactieve elementen, zoals ‘zelf een les volgen’.

Imago

Het imago van het museum onder de mensen die ons kennen is (zeer) positief. We scoren hoog op aspecten als ‘deskundig’, ‘educatief’, ‘vriendelijk’, ‘degelijk’ en ‘betrouwbaar’. Minder

vaak worden we als ‘gedurfd’ en ‘actief’ gezien.

DORDTSE CULTUURNACHT

Het Nationaal Onderwijsmuseum is een vaste waarde in het culturele leven van Dordrecht. Daar zijn we erg trots op. We trapten dan ook met heel veel plezier de Dordtse Cultuurnacht af. En wel met een spetterend optreden van OMG, de Doe Maar-coverband. Het was het begin van een fantastische avond, waarop we konden laten zien dat er muziek in ons museum zit!

Rijksmuseum
1813-1817

1813-1817
Rijksmuseum

1813-1817
Rijksmuseum

SANTAS
koffie

De bezoekers van het Nationaal Onderwijsmuseum genieten elke dag van onze prachtige tentoonstellingen. Wat ze niet zien, is dat we ook achter de schermen keihard werken. Om onze processen op orde te houden, om inzicht te krijgen in hoe we ervoor staan én om ons museum toekomstbestendig te maken.

BEDRIJFSVOERING

OUDE PLANNEN AFRONDEN EN NIEUWE MAKEN

Minimale capaciteit en een kleiner budget

We bevinden ons in een kwetsbare situatie. Projecten en beslissingen uit het verleden drukken nog steeds een zware financiële stempel op onze bedrijfsvoering. Dat uit zich niet zozeer in het aanbod van activiteiten en tentoonstellingen. Maar wel in het feit dat we ze organiseren met minimale capaciteit en een steeds kleiner wordend budget.

Ziekte of vertrek van medewerkers hebben ook een direct effect op onze bedrijfsvoering: we kunnen minder activiteiten uitvoeren en zo niet de resultaten halen die we willen. De coronapandemie die sinds begin 2020 heerst, maakt de situatie er niet beter op. Ook ons goede werkgeverschap komt steeds verder in het gedrang.

Genoeg lichtpuntjes

2021 was nog steeds geen makkelijk jaar. Maar, er zijn genoeg lichtpuntjes om 2022 vol vertrouwen in te gaan. Zo handelden we alle nog niet afgeronde projecten af. Dit gaf een goed gevoel, ook qua financiën. Het gaf ruimte om ons meerjarenbeleidsplan voor 2021-2025 alsnog af te maken, waardoor het museum met een ‘schone lei’ kan beginnen. De plannen hiervoor zijn voor het einde van het jaar af. Daarna gaan we op zoek naar middelen om ze ook daadwerkelijk uit te voeren.

Aantrekkelijk aanbod en nog meer bezoekers

De uitkomst van deze plannen? Een aantrekkelijk aanbod voor onze verschillende doelgroepen en daarmee nog meer bezoekers naar Dordrecht trekken. Met als gevolg extra inkomsten en een grotere bereidheid van organisaties om onze partner te worden. Zo kunnen we weer investeren in de uitbreiding van onze capaciteit op gebied van marketing, relatiebeheer, educatie en randprogrammering.

Duidelijkheid

Maar misschien gooit het coronavirus wel weer roet in het eten. Hoe het jaar echt gaat verlopen is zo onzeker geworden, dat het nauwelijks zinvol lijkt om concrete activiteiten en resultaten te benoemen. Eén doelstelling voor 2022 staat boven alles: er moet duidelijkheid komen over de doorstart van het Nationaal Onderwijsmuseum. En over het feit of we met extra middelen onze nieuw geformuleerde koers kunnen uitvoeren. Al het andere is daaraan ondergeschikt.

MUSEUMORGANISATIE

Het Nationaal Onderwijsmuseum heeft een eigen rechtspositieregeling en volgt waar mogelijk de museum-cao.

- Eind 2021 waren er veertien personen in dienst, gelijk aan 9,9 fte.
- Er waren negen mensen in vaste dienst, één ‘erfgoedtalent’ (tot en met januari 2022) en vier medewerkers met een tijdelijk contract. Twee van hen konden we met een subsidie van het Mondriaanfonds (coronaregeling medewerkers collectiebeleid) in dienst nemen. Dit om achterstanden in te lopen die we tijdens de coronapandemie hebben opgelopen.
- Per 31 december 2021 verliet één collega het museum om leerkracht te worden in het basisonderwijs.
- Collega's die hun eigen werk niet konden uitvoeren vanwege corona, gingen aan de slag in onze collectiedepots en ondersteunden de afdeling collectie.
- Vanaf oktober 2021 is er één collega gedeeltelijk met ziekteverlof.

VRIJWILLIGERS EN STAGIAIRES

Tachtig vrijwilligers

We worden ondersteund door een grote ploeg vrijwilligers. Eind 2021 hadden tachtig vrijwilligers een werkplek op de afdelingen collectie, balie/receptie, educatie (voorlezen, vakantieactiviteiten), kantoor, techniek, in het Museumcafé en in de tuin.

Iedereen is welkom

Voor elke vrijwilliger heeft het Nationaal Onderwijsmuseum een andere betekenis. De een zoekt vooral sociale contacten en gezelligheid, de ander wil graag iets leren of zich nuttig maken na de pensionering. Een aantal vrijwilligers wil graag weer werkervaring opdoen na een periode thuis door een burn-out of ziekte. We bieden hen de kans om in hun eigen tempo de eerste stappen terug naar de arbeidsmarkt te zetten. Daardoor voelen ook kwetsbare mensen zich welkom bij ons.

Vrijwilligerscoördinator Judith van Tongeren heeft nauw contact met de vrijwilligers, en luistert en denkt altijd mee. Als een vrijwilliger bijvoorbeeld even een stapje terug wil doen, zijn we flexibel.

Warm contact

Ook voor de vrijwilligers waren de coronamaatregelen en museumsluitingen erg ingrijpend. Maar gelukkig zijn we erin geslaagd om het contact warm te houden. Met onder andere een maandelijkse vrijwilligersnieuwsbrief, e-mailtjes, telefoontjes en een eindejaarsattentie. Een prestatie om trots op te zijn.

Stagiaires

Tijdens onze sluiting konden we geen stagiaires aannemen. Zodra het weer mocht, gingen we in het Museumcafé weer van start met de praktijklessen voor stagiaires van de opleiding Facilitaire Dienstverlening niveau 2 van het Da Vinci College.

ERKEND MUSEUM

Sinds 2017 is het Nationaal Onderwijsmuseum een geregistreerd museum. Dat betekent dat we voldoen aan de Museumnorm: een set van zeventien criteria, waaruit blijkt dat wij museaal goed bezig zijn. De bedrijfsvoering, de collectie en het publiek zijn hier een belangrijk onderdeel van.

Daarnaast wordt van geregistreerde musea verwacht dat ze zich houden aan de Museumdefinitie en de Ethische Code voor musea. Ook hanteren we de Governance Code Cultuur, de Fair Practice Code en de Code Diversiteit en Inclusiviteit.

RAAD VAN TOEZICHT

De raad van toezicht (rvt) van het Nationaal Onderwijsmuseum kwam vier keer samen, meestal online. Het belangrijkste onderwerp op de rvt-agenda? De continuïteit van onze organisatie.

Ook besproken

Daarnaast bespraken ze het beleidsplan 2021-2025 meerdere keren. In maart en september was het de beurt aan de auditcommissie om de jaarrekening 2020 en het jaarplan 2022 door te nemen. En in november voerde de renumeratiecommissie een functioneringsgesprek met onze

directeur-bestuurder Petra Reijnhoudt.

Ook op de agenda tijdens elke rvt-vergadering: personeelszaken, de relatie met belangrijke stakeholders, lopende financiën en onze activiteiten.

In 2021 bestond de rvt uit:

- Toine Maes, directeur-bestuurder Kennisnet (voorzitter)
- Bert Boer, directeur-bestuurder Maritiem Museum
- Annet Kil, voorzitter college van bestuur Gooise Scholen Federatie
- Fauzia Mahomed Radja, directeur FM Consultancy
- Léon Peeters, arbeidsrecht- en pensioenadvocaat Ten Holter Noordam advocaten
- Peter Vrancken, voorzitter college van bestuur ROC Da Vinci College

Eind 2021 verlieten Bert Boer en Fauzia Mahomed Radja de rvt. Zij worden vanaf 2022 opgevolgd door Meike Moors, manager marketing & development NEMO Science Museum Amsterdam en Renske Valk, hoofdredacteur van het onderwijsvaktijdschrift Van Twaalf tot Achttien.

De rvt-leden ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden.

Naast de opbrengsten uit de kaartverkoop en bijvoorbeeld donaties, proberen we ons verdienvermogen te vergroten door zaalverhuur. We stellen ons museum meerdere keren per jaar beschikbaar voor debatten, lezingen en workshops. Hoe dat in 2021 ging, beschrijven we in het volgende hoofdstuk.

VERDIENVERMOGEN

ZAALVERHUUR

De afdeling zaalverhuur kijkt terug op een succesvol 2021. Met in totaal 61 verhuringen zitten we zelfs iets boven het streefgetal van 56 bijeenkomsten. De maanden september en oktober waren goed voor 80% van de zaalverhuuromzet: € 22.995 (164% ten opzichte van het gestelde jaartarget). De omzet op jaarbasis, inclusief catering en educatieopbrengsten, is € 50.947. Een supermooi resultaat! In 28% van de gevallen werd een verhuring geannuleerd vanwege de coronamaatregelen.

Populaire kamers

De Commissarissenkamer bleek de populairste zaal te zijn voor organisaties zoals gemeente Dordrecht, Stichting Lezen & Schrijven en VvE-vergaderingen. Lokale en regionale onderwijsinstellingen maakten vooral gebruik van de educatieve ruimte.

Dubbele cateringomzet

Onze zalen zijn voor verschillende gelegenheden verhuurd: vergaderingen, livestream- en filmopnames, cursussen en particuliere feesten. De introductie van nieuwe menukaarten voor de particuliere en zakelijke verhuur zorgde voor een verdubbeling van de cateringomzet ten opzichte van 2020.

Compliment van klant

Namens mijn collega's wil ik jou en je collega's hartelijk danken voor de fijne vergadermiddag afgelopen donderdag. Je offerte was duidelijk en we hebben een goed contact met je gehad. De locatie was perfect ten opzichte van de verkeersbrug, het gebouw prachtig en de zaal ruim, licht en met een goede akoestiek. We zijn verwend met lekkers en heel vriendelijk te woord gestaan. En niet te vergeten de borrel met heerlijke quiche. Er werd geopperd om het projectkantoor naar het museum te verplaatsen ... Nogmaals dank voor de goede organisatie!

Huisw.
Do:

$$4 \times 4 \times 5 =$$

60

KERNCIJFERS 2021

KERNCIJFERS 2021

ONTSLUITING VAN COLLECTIE EN DELEN VAN VERHALEN

Plan	Resultaat
22.400 museumbezoekers.	Uitgevoerd binnen de mogelijkheden. We waren bijna 6 maanden gesloten voor publiek, daardoor hadden we 12.440 museumbezoekers.
Wisseltentoonstelling 'boom roos vis'.	Uitgevoerd.
Collectiewebsite 'VerSCHOLEN op de kaart'.	In uitvoering.
Presentatie in samenwerking met kasteel Wijlre voor de tentoonstelling 'Spirit of Kindergarten'.	In uitvoering.
Schenkeningen afhandelen.	Uitgevoerd. 27 schenkingen aangenomen en circa 113 afgewezen.
Vrijwilligerspoule vormen om collectieverhalen te verspreiden.	In uitvoering.
200 objecten van de archiefcollectie van 'Collectie Noordhoff' ontsluiten via Collectie Nederland.	In uitvoering. Voor 90% afgerond.
Overleg met Europese partners over website over aardrijkskunde-onderwijs in internationaal perspectief.	Uitgevoerd.
Plan maken voor de ontsluiting van deelcollecties via andere relevante Nederlandse en internationale databases.	Aangepast. Na overleg besloten we deelcollecties die al online te vinden zijn beter te ontsluiten.
De aanwezigheid van koloniale cultuurgoederen in de collectie onderzoeken en daarover rapporteren.	Uitgevoerd.
Reguliere collectiewerkzaamheden: digitalisering en ontsluiting.	Uitgevoerd.
Reguliere collectiewerkzaamheden: collectiebeheer.	Uitgevoerd.
Extra activiteiten: <ul style="list-style-type: none"> • Hoorcolleges Inleiding Historische Pedagogiek, voor 255 studenten • Online tentoonstelling 'Een Leven Lang Leren'. 	Extra uitgevoerd.

KERNCIJFERS 2021

OP WEG NAAR EEN VOORBEELDFUNCTIE EDUCATIEVE PROGRAMMERING

Plan	Resultaat
Educatieproject 'Beeld en Boodschap'.	Uitgevoerd.
Uitgebreid educatieaanbod bij 'boom roos vis', in samenwerking met Stichting Voorlezen en andere landelijke en lokale partijen.	Meer dan uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> • 8 verschillende educatieve programma's voor po, vo, beroepsonderwijs, volwassenen en individuele bezoekers. • Educatief materiaal om zelfstandig in de tentoonstelling te gebruiken.
Plan een verdienmodel om meer educatieve programma's aan te bieden na 2021, ook landelijk.	Meer dan uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> • Plan voor 'Studio Onderwijsmuseum' en gestart met de uitvoering. • Account bij LessonUp en WikiWijs en gevuld met alle voorbereidende lessen.
Deelname aan een collegereeks van de <i>MuseumJeugdUniversiteit</i> .	Meer dan uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> • 2 collegereeksen verzorgd.
Tijdens alle schoolvakanties activiteiten voor kinderen van 6-12 jaar.	Uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> • Online programma's tijdens de 3 'lockdown-vakanties'. • Geolab en het LetterLAB in de zomer- en herfstvakantie. +16% en +111% in het aantal bezoeken!
Bestaande educatieve programma's aanbieden, in het museum en op locatie.	Uitgevoerd.
Kwaliteit van de museumdocenten-poule op peil houden.	Uitgevoerd.
Een <i>bestaand educatief programma 'ombouwen'</i> en via onze website aanbieden, zodat scholen het ook op afstand kunnen uitvoeren.	Uitgevoerd.
Extra activiteiten.	Extra uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> • Informatieve YouTube-filmpjes rondom de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd'. • Voorleesuurkje voor de allerkleinsten, om ze vertrouwd te maken met museumbezoek. 3 keer uitgevoerd. • Familiezondag. 1 keer uitgevoerd en werd zeer goed bezocht. • Deelname aan de pilot 'Sprekend Erfgoed' van het Erfgoedhuis, om NT2-groepen vertrouwd te maken met het museum. Deze groep was meerdere keren in het museum voor een programma. • Leesfestival met feestelijke opening met Paul van Loon.

KERNCIJFERS 2021

HET MUSEUM ALS KENNISINSTITUUT EN PLATFORM

Plan	Resultaat
Congres over kansengelijkheid, in samenwerking met de directie Kennis van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Plus presentatie biografie Jos van Kemenade.	Uitgevoerd.
Samenstelling en installatie van een wetenschappelijke raad van advies (wrva).	Uitgevoerd.
Plan voor uitgave van een catalogus over museumhistorie en -collectie.	Uitgevoerd.
56 bijeenkomsten in de verschillende zalen van het museum.	Meer dan uitgevoerd. Ondanks de sluiting van 6 maanden organiseerden we 61 bijeenkomsten voor 1.149 gasten. Ons financiële target is ruim gehaald: +164%.
Minimaal 5 lezingen over een onderwijsgerelateerd onderwerp.	Uitgevoerd.
Deelname aan alle Dordtse evenementen.	Uitgevoerd. Bijna alle evenementen werden afgelast. De Cultuursafari, Open Monumentendagen en de Cultuurnacht gingen wel door. Bij de Cultuurnacht waren we de een-na-drukstbezochte locatie.

KERNCIJFERS 2021

MARKETING EN COMMUNICATIE

Plan	Resultaat
Nieuwe meerjarige marketing- en communicatiestrategie, op basis van resultaten van ons bezoekersonderzoek.	Niet uitgevoerd. Het onderzoek is uitgesteld vanwege corona. Deze actie voeren we uit in 2022
Marketingacties om meer 'dagjes uit'-vervoersmaatschappijen te stimuleren een bezoek te brengen aan het museum.	Niet uitgevoerd. Ook vanwege corona. In 2022 pakken we dit op met de plaatselijke VVV.
Reguliere communicatie rondom onze activiteiten.	Uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> • Waardering Google: 4.2, 510 reviews (+12%). • Herhaalbezoek: 8% . • 8 nieuwsbrieven naar 2.085 lezers. • Aankondigingen, nieuwsberichten, persberichten en posts op onze communicatie- en socialmedia-kanalen. • Televisie-uitzendingen: 11x regionaal, 1x landelijk (Blauw Bloed), 1x net niet op het achtuurjournaal.
Websitebezoekers.	Uitgevoerd. <ul style="list-style-type: none"> • 124.110 online bezoeken (+19% ten opzichte van 2020, gemiddeld 10.300 unieke bezoekers per maand). • Augustus was de beste maand: meer dan 22.660 bezoeken.
Socialmedia-volgers.	Uitgevoerd. <p>Per 31 december 2021:</p> Facebook: 2.256 (+179) Instagram: 1.104 (+307) Twitter: 5.430 (+103) LinkedIn: 1.054 (+600)
Extra activiteiten. <ul style="list-style-type: none"> • Het museum was opnieuw een van de 64 (van de 514 musea in Nederland) Kidsproof-musea, met een 8,6 als waardering. • Catalogus bij 'boom roos vis'. 	Uitgevoerd.

KERNCIJFERS 2021

ORGANISATIE

Plan	Resultaat
Duidelijkheid over de toekomst van het museum op lange termijn en de mogelijkheid tot uitvoeren nieuwe koers.	In uitvoering. Tijdelijke extra capaciteit door 2 coronaprojectsubsidies van het Mondriaanfonds. Dit was een impuls voor realiseren van onze beleidsdoelen voor 2021-2025. Of het museum deze capaciteit kan behouden, is nog niet duidelijk. Er staan gesprekken met stakeholders op de agenda.
Financieel resultaat.	Uitgevoerd. Baten: € 1.303.146 Lasten: € 1.303.146 Resultaat: € 0 Eigen vermogen: € 316.278 (24%)
Financiële organisatie op orde.	Uitgevoerd. Alle niet-afgehandelde projecten zijn afgerond en afgehandeld. De financiële organisatie van het museum is op orde.
Toezicht organisatie/raad van toezicht.	Uitgevoerd. 2 leden traden af, 2 nieuwe leden geworven.
Inclusief en divers bestand vrijwilligers en stagiaires.	Uitgevoerd. 78 vrijwilligers, 2 stagiaires en 1 klas stagiaires (Da Vinci College).
Terugplaatsing schoorsteen op gebouw De Holland.	Niet uitgevoerd. Uitgesteld door de onzekere financiële tijden en andere prioriteiten.
Oorspronkelijke neonverlichting terugplaatsen op gebouw De Holland.	Niet uitgevoerd. Uitgesteld door de onzekere financiële tijden en de andere prioriteiten.

VERKORTE JAARREKENING 2021

Baten		Lasten	
Opbrengst museum		Besteed aan activiteiten	
Entreegelden	€ 48.295,00	Presentatie	€ 176.103,00
Opbrengst horeca	€ 57.260,00	Collectie	€ 28.670,00
Opbrengst zaalverhuur	€ 23.977,00	Educatie	€ 12.410,00
Opbrengst museumshop	€ 13.039,00	Marketing en communicatie	€ 30.930,00
Donaties en subsidies fondsen	€ 141.481,00	Subtotaal	€ 248.113,00
Overige opbrengsten	€ 11.917,00		
Subtotaal	€ 295.969,00	Uitvoeringskosten	
		Personeelskosten	€ 488.069,00
Subsidies van overheden		Afschrijvingen	€ 34.052,00
Ministerie van OCW	€ 664.157,00	Huisvestingskosten	€ 370.677,00
Gemeente Dordrecht	€ 322.711,00	Algemene uitvoeringskosten	€ 120.885,00
		Inkopen	€ 41.350,00
Subtotaal	€ 986.868,00	Subtotaal	€ 1055.033,00
Sponsoring en partners	€ 20.309,00		
Totale baten	€ 1.303.146,00	Totale lasten	€ 1.303.146,00
Resultaat	€ -		

BEGROTING 2022

Begroting 2022 Nationaal Onderwijsmuseum

Inkomsten

Publieksinkomsten

Inkomsten uit entree	€	45.500	
Inkomsten uit vergoeding museumkaart	€	35.000	
			€ 80.500

Sponsorinkomsten

Sponsoring	€	10.000	
			€ 10.000

Overige inkomsten

Museumcafé, inclusief catering	€	60.000	
Zakelijke verhuur	€	16.000	
Museumshop	€	8.000	
Bruikleenverkeer	€	1.500	
Overige inkomsten	€	1.000	
			€ 86.500

Subsidies overheid

Ministerie van OCW	€	550.000	
Gemeente Dordrecht	€	327.546	
			€ 877.546

Subsidies/ bijdragen privaat

Bijdrage Vriendenvereniging	€	6.000	
Giften	€	1.388	
Fondsenwerving	€	45.000	
Bijdrage Mondriaanfonds Coronaregeling	€	75.000	
			€ 127.388

Totaal inkomsten € 1.181.934

Uitgaven

Personeelskosten	€	507.984
Huisvestingskosten	€	397.216
Kosten bedrijfsvoering	€	98.450
Kosten externe dienstverlening	€	32.500
Afschrijvingen inventaris en hardware	€	7.188
Afschrijving museale bouwkundige inrichting en presentaties	€	26.796

Activiteitskosten

Collectie en bibliotheek	€	2.500
Marketing en communicatie	€	34.100
Presentaties	€	45.200
Educatie	€	30.000

Totaal uitgaven € 1.181.934

Resultaat € 0

© Nationaal Onderwijsmuseum, 2022

*tekst: medewerkers van het Nationaal Onderwijsmuseum
en tekstbureau Fraas+Faam*

*eindredactie: afdeling marketing en communicatie en
tekstbureau Fraas+Faam*

fotografie: Jan Koorneef, Jozef Rutte e.v.a.

vormgeving: Liene Jouwsma

www.onderwijsmuseum.nl

onderwijsmuseum